

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Teze diplomové práce

**Demografický vývoj Olomouckého kraje a jeho
perspektivy**

Petra Krylová

© 2015 ČZU v Praze

Demografický vývoj Olomouckého kraje a jeho perspektivy

Souhrn

Diplomová práce je zaměřena na statistickou analýzu demografického vývoje Olomouckého kraje v letech 2000 – 2014. Cílem práce je analyzovat a porovnat vybrané demografické ukazatele v Olomouckém kraji s vývojem ukazatelů České republiky. Podkladové údaje jsou čerpány z Českého statistického úřadu. Demografický vývoj Olomouckého kraje a České republiky je popsán statickými ukazateli – počet obyvatel, struktura obyvatel dle věku, pohlaví a dynamickými ukazateli – úmrtnost, porodnost, sňatečnost, rozvodovost, migrace. V další části práce je uvedena predikce některých ukazatelů do budoucnosti. V závěrečné části práce jsou formulovány návrhy a doporučení pro řešení současné demografické situace v kraji.

Klíčová slova: Olomoucký kraj, demografický vývoj, stárnutí populace, počet obyvatel, index stáří, porodnost, úmrtnost, sňatečnost, rozvodovost, migrace

Demografický vývoj významně ovlivňuje fungování společnosti, proto se studiu demografických procesů věnuje velká pozornost. Hlavním problémem každé vyspělé země světa je stárnutí populace a nízká úroveň porodnosti související s celkovou změnou demografického chování. Tento demografický vývoj významně ovlivňuje a bude ovlivňovat nejen sociální a zdravotní oblast, ale také oblast ekonomickou. Česká republika a její jednotlivé regiony nejsou výjimkou. Demografie je velmi důležitým zdrojem informací a stává se tak často hodnotícím kritériem budoucího vývoje každého státu či regionu, především v době, kdy populace stárne, by měly být sledovány a analyzovány demografické procesy, aby se mohlo předejít nežádoucímu vývoji a mohla se provést opatření v populační a sociální politice státu.

Cílem diplomové práce je analyzovat demografický vývoj Olomouckého kraje v letech 2000-2014, vzájemné porovnání demografických ukazatelů kraje a České republiky a následná predikce budoucího vývoje vybraných ukazatelů v letech 2015 a 2016. Analýza se zabývá jak statickými ukazateli – počet obyvatel, struktura obyvatel dle věku, pohlaví tak i dynamickými ukazateli – úmrtnost, porodnost, potratovost, sňatečnost, rozvodovost, migrace. Údaje za Olomoucký kraj i Českou republiku jsou čerpány z internetového portálu Českého statistického úřadu a následně zpracovány v programu Microsoft Excel 2013. Predikce pravděpodobného vývoje časových řad je zpracována pomocí programu Statistica 12. Na základě zjištěných výsledků jsou formulovány návrhy a doporučení pro zlepšení demografického vývoje kraje.

Provedenou analýzou bylo zjištěno, že počet obyvatel se během analyzovaných let na celém území republiky zvyšoval v průměru o 0,18 %. Počet přistěhovalých kromě dvou let převyšoval počet vystěhovalých a od roku 2006 (kromě roku 2013) byl evidován kladný přirozený přírůstek. Opačná situace nastala v Olomouckém kraji, kdy během sledovaných let počet obyvatel klesal v průměru o 0,11 %, což bylo způsobeno jak přirozeným úbytkem, tak i migrací. Určitou výjimkou bylo rozmezí let 2006-2010, kdy se nepatrně narodilo více dětí, než kolik zemřelo osob a roky 2006 a 2007, kdy migrační saldo obyvatel Olomouckého kraje nabývalo vyšších kladných hodnot. Počet žen, po celé sledované období, převyšoval počet mužů, a to jak v Olomouckém kraji, tak i v České republice, v důsledku toho, že se ženy dožívají vyššího věku. V Olomouckém kraji

připadalo na jednu ženu v průměru 0,951 mužů. Po celé období se index maskulinity Olomouckého kraje pohybuje pod republikovým průměrem.

V důsledku prodlužování délky života dochází v celé České republice, tedy i v Olomouckém kraji, k růstu postreprodukční složky obyvatelstva. Obyvatelstvo České republiky se řadí do regresivního typu populace, tzn. postupně slábnoucí populace, kdy dětská složka ani v kraji ani v celé republice nedosahuje zastoupení postreprodukční složky. Index stáří, který je vyjádřen poměrem osob starších 65 let a dětské složky po celou dobu sledování narůstal, v České republice rostl v průměru o 2,23 %, v Olomouckém kraji o 2,85 %. V roce 2014 připadlo v kraji na 100 dětí 122 seniorů, v republice 117 seniorů. Od roku 2006 vykazuje krajský index vyšší hodnoty než index republikový, tzn., že populace Olomouckého kraje je od roku 2006 starší než populace České republiky. Prognóza pro následující dvě období počítá s nárůstem indexu stáří, důsledkem uvedeného pak bude vyšší zatížení zdravotnických a sociálních služeb. Vzroste poptávka po specifických formách služeb pro starší občany. Proto by se mělo uvažovat o postupném navyšování počtu pobytových a pečovatelských služeb seniorům a jejich rovnoměrné pokrytí na našem území.

Úmrtnost v Olomouckém kraji vykazovala v průběhu sledovaných let stejně jako v České republice kolísavou tendenci. Hodnota ukazatele v kraji v průměru klesala o 0,22 %, v České republice o 0,4 %. Do roku 2007 se krajská hodnota ukazatele pohybovala pod republikovým průměrem. Očekává se, že hrubá míra úmrtnosti v kraji i v republice v roce 2016 klesne, a to díky kvalitě poskytované lékařské péče. Ukazatele kojenecké a novorozenecké úmrtnosti se v kraji vyznačují nízkými hodnotami a klesající tendencí, především díky Fakultní nemocnici v Olomouci (novorozenecká úmrtnost je 2. nejnížší mezi kraji). Doporučením do budoucnosti může být udržení a stále zlepšování zdravotní péče a jejího rovnoměrného pokrytí na území kraje.

Dalším dynamickým ukazatelem je porodnost, která v kraji i na celém území republiky vykazuje podobný vývoj. Hrubá míra porodnosti do roku 2009 (v případě České republiky do roku 2008) vykazovala vzrůstající tendenci, v kraji rostla v průměru o 2,89 %. V následujících letech na obou územích došlo k poklesu hodnot hrubé míry porodnosti. Na konci sledovaného období se opět situace změnila. Za celé analyzované období došlo k nárůstu hrubé míry porodnosti v průměru o 1,13% v kraji a o 1,18 % v České republice. Na základě predikce by měla porodnost v Olomouckém kraji

v následujících dvou letech klesat, naopak v České republice stoupat. Klesající porodnost v kraji, očekávanou v následujících letech, která může souviset i s obavami potenciálních matek ze ztráty pracovní pozice a z finančního zabezpečení rodiny, by mohly zmírnit příznivější podmínky pro rodiny s dětmi, jako je zřízení zaměstnaneckých školek, více pracovních míst na částečný úvazek a jejich finanční podpora od státu nebo více možností pracovat z domova.

Počet mimomanželsky narozených dětí se každým rokem zvyšuje. V roce 2000 byl podíl dětí narozených mimo manželství v kraji 20,37 %, v roce 2014 stoupl na 47,75 %. V České republice došlo také k růstu podílu mimomanželsky narozených dětí, a to z 21,77 % v roce 2000 na 46,67 % v roce 2014. Od roku 2011 se kraj nachází nad celorepublikovým průměrem. Tento vývoj souvisí s dnes již běžně preferovaným soužitím partnerů ve volném svazku.

Hrubá míra potratovosti postupně během sledovaných let klesala, a to jak v případě kraje, tak republiky. Po celou dobu se pohybovala pod republikovým průměrem. Předpověď vývoje očekává, že v případě republiky by mělo dojít ke snížení tohoto ukazatele, naopak v Olomouckém kraji by se v obou následujících letech měla hrubá míra potratovosti zvyšovat. S tím může souviset fakt, že se v současnosti málo žen rozhodne mít více než dvě děti, především z důvodu finančního zatížení rodiny, což dokazuje počet žádostí o umělé přerušování těhotenství právě u žen se dvěma dětmi. Řešením by mohly být již zmiňované příznivější podmínky pro rodiny s dětmi.

Analýzou sňatečnosti byl prokázán přechod od tradičního modelu partnerského soužití k alternativnímu, volnému partnerskému svazku, které je čím dál častějším jevem v dnešní společnosti. Průměrný věk nevěst i ženichů se na obou územích postupně zvyšuje. Krajská i republiková hrubá míra sňatečnosti od roku 2003 do roku 2007 vykazovala sice vzrůstající tendenci, poté však následoval pokles ukazatele. Až v posledním roce sledovaného období hrubá míra sňatečnosti opět vzrostla. Předpokládá se, že v obou predikovaných letech dojde v kraji k růstu ukazatele, zatímco v České republice k jeho poklesu. Vliv na zájem o sňatky má i stav ekonomiky. Při hospodářských potížích a nejisté budoucnosti zájem o sňatky klesá. V případě zlepšující se ekonomické situace nebo pobídky ze strany státu v podobě daňových úlev by mohl zájem o vstup do manželství stoupat.

Příznivým jevem jak pro Olomoucký kraj, tak i pro Českou republiku je pozvolný pokles hrubé míry rozvodovosti (s několika malými výkyvy), který se rovněž predikuje i pro nadcházející dvě období pro obě území.

Poslední analýza se týkala mechanické měny obyvatelstva. Olomoucký kraj vykazoval za sledované období jak kladných tak záporných hodnot čisté migrace, převážně se však jednalo o záporné migrační saldo, kdy se více lidí z kraje vystěhovalo, než přistěhovalo. V průměru se za celé sledované období počet vystěhovalých osob z kraje zvyšoval o 3,07 %, počet přistěhovalých se zvyšoval v průměru o 1,46 %. Počet vystěhovalých z kraje by měl v roce 2015 klesnout, v roce 2016 naopak vzrůst. I vzhledem k současné situaci v Evropě počet imigrantů v následujících letech nelze přesně odhadnout.

Počet obyvatel Olomouckého kraje, který se už několik roků snižuje, bude klesat i v následujících letech. Na demografický vývoj bude mít negativní vliv klesající porodnost i stěhování obyvatel do jiných regionů či do zahraničí. Počet obyvatel se zvyšuje pouze na Olomoucku, především pro atraktivitu města Olomouce jako významného střediska vysokého školství, v ostatních čtyřech okresech klesá, především z toho důvodu, že je dlouhodobě spojuje vysoká nezaměstnanost a nízké průměrné mzdy. Proto se začíná stávat charakteristickým prvkem demografického vývoje Olomouckého kraje záporné migrační saldo. Olomoucký kraj má silný potenciál jak v zachovalém přírodním prostředí, v řadě kulturních a historických památek, tak i v lidských zdrojích. Důležité je tento potenciál lépe využít pro další rozvoj, aby atraktivita Olomouckého kraje nadále rostla jak pro investory tak i nové obyvatele. Do budoucna je důležitá vyšší podpora zaměstnanosti a posílení pobídek k práci. Vzhledem k podnikatelským investicím a aktuální poptávce a potřebám trhu práce by byl přínosem rozvoj technicky zaměřených oborů případně založení fakulty technického směru.

Seznam použitých zdrojů

- [1] SVATOŠOVÁ, Libuše, KÁBA, Bohumil. *Statistické metody II*. 1. vyd. Praha: ČZU, Provozně ekonomická fakulta, 2009. 105 s. ISBN 978-80-213-1736-9.
- [2] HINDLS, Richard, HRONOVÁ, Stanislava, SEGER, Jan. *Statistika pro ekonomy*. Praha : Professional Publishing, 2002. 415 s. ISBN 80-86419-30-4.
- [3] CIPRA, Tomáš. *Analýza časových řad s aplikacemi v ekonomii*. SNTL, ALFA, Praha 1986. ISBN 99-00-00157-X.
- [4] KÁBA, Bohumil, SVATOŠOVÁ, Libuše. *Adaptivní postupy krátkodobého ekonomického prognózování*. AGRIS [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/Content/files/main_files/64/142000/kaba.pdf>
- [5] RABUŠIC, Ladislav, ŠIMPACH, Ondřej. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Vyd. 1. Editor Ladislav Rabušic. Praha: Sociologické nakl., 2001. 265 s. Sociologické pojmosloví (SLON), sv. 32. ISBN 80-864-2901-6.
- [6] ROUBÍČEK, Vladimír, ŠIMPACH, Ondřej. *Úvod do demografie*. 1. vyd. Editor Ladislav Rabušic. Praha: CODEX Bohemia, 1997. 348 s. Sociologické pojmosloví (SLON), sv. 2. ISBN 80-859-6343-4.
- [7] ROUBÍČEK, Vladimír. *Základní problémy obecné a ekonomické demografie*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2002. 275 s. ISBN 80-245-0288-7.
- [8] KALIBOVÁ, Květa, VODÁKOVÁ, Alena, PAVLÍK, Zdeněk. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 241 s. Sociologické pojmosloví (SLON), sv. 2. ISBN 978-807-4190-124
- [9] *Demografie*. [online]. 2004 – 2014 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <<http://www.demografie.info/?>>

- [10] KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie: proměny a kontexty 1993-2008*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 52 s. ISBN 80-246-0222-9.
- [11] PAVLÍK, Zdeněk, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, ŠUBRTOVÁ, Alena. *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986. Č. j. 17858/84-31.
- [12] LANGHAMROVÁ, Jitka, ŠIMPACH, Ondřej. *Základy demografie: (materiály ke cvičením)*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2013. 121 s. ISBN 978-80-245-1956-2.
- [13] RABUŠIC, Ladislav, ŠIMPACH, Ondřej. *Česká společnost stárne: (materiály ke cvičením)*. Vyd. 1. Editor Květa Kalibová, Alena Vodáková, Zdeněk Pavlík. V Brně: Georgetown, 1995. 192 s. Sociologické pojmosloví (SLON), sv. 2. ISBN 80-901-6042-5.
- [14] KOSCHIN, Felix. *Demografie poprvé: proměny a kontexty 1993-2008*. Vyd. 2. přeprac. V Praze: Oeconomica, 2005. 122 s. ISBN 80-245-0859-1.
- [15] KREBS, Vojtěch, ŠIMPACH, Ondřej. *Sociální politika*. Vyd. 1. Editor Ladislav Rabušic. Praha: Codex, 1997. 327 s. Sociologické pojmosloví (SLON), sv. 2. ISBN 80-859-6333-7.
- [16] BARTOŇOVÁ, Dagmar. *Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 238 s. ISBN 80-741-9024-2.
- [17] *Terminologický slovník..* MVCR [online]. [cit. 2015-02-24]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>
- [18] *Příležitost a výzva migrace v EU*. EUROPA [online]. [cit. 2015-02-24]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/81/cs.pdf>>
- [19] RIEGER, Lukáš. *Migrační politika EU. Čtrnáctideník 9/2015*. CEVRO 28.4.2015 [online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <<http://www.cevro.cz/cs/241536-ctrnactidenik>>

[20] FIALA, Tomáš, LANGHAMROVÁ Jitka. *Zahraniční migrace ČR se Slovenskem a ostatními zeměmi během posledních 20 let*. Zpravodaj české demografické společnosti 61/2014. [online]. [cit. 2015-02-24]. Hlavní výbor ČDS ISSN 1213-7480. Dostupné z: <<https://www.natur.cuni.cz/geografie/demografie-a-geodemografie/ceska-demograficka-spolecnost/zpravodaj/archiv/2014/zpravodaj-cds-c.-60-2013/>>

[21] *Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu – 2011*. ČSÚ [online]. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-ceske-republice-podle-dat-scitani-lidu-2011-dxfg917fpy>>

[22] CHYTIL, Daniel, VAŇKOVÁ, Václava. *Cizinci v EU. Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje - č. 2/2014*. ČSÚ [online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/demografie-revue-pro-vyzkum-populacniho-vyvoje-c-22014-9h2vawvrl2>>

[23] *V roce 2014 získalo v EU azyl více než 185 000 imigrantů*. EUROSTAT. *Týdeník Zastoupení EK v ČR*. EUROPA 18.5.2015 [online]. [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/news/newsletter/150518_tydenik_cs.htm>

[24] HRUŠKA, Blahoslav. *Cizincům musíme dát něco extra*. Lidové noviny, 7.5.2015 [online]. [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<https://www.natur.cuni.cz/geografie/socialni-geografie-a-regionalni-rozvoj/aktuality/cizincum-musime-dat-neco-extra-lidove-noviny-7.5.2015>>

[25] *Počet žádostí o azyl v ČR roste, na vzestupu je i nelegální migrace*. EuroZprávy.cz. 17.6.2015 [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <<http://domaci.eurozpravy.cz/zivot/123635-pocet-zadosti-o-azyl-v-cr-roste-na-vzestupu-je-i-nelegalni-migrace/>>

[26] *O azyl v Česku letos žádají hlavně Ukrajinci a Kubánci. Počty rostou*. iDNES. 17.6.2015 [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/pocet-zadatelu-o-azyl-v-cesku-vzrostl-nejvic-jich-je-z-ukrajiny-pvu/domaci.aspx?c=A150617_172400_domaci_san>

- [27] *Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2008-2070*. MPSV [online]. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8842/Prognóza_2010.pdf>
- [28] *Charakteristika Olomouckého kraje*. ČSÚ [online]. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje>
- [29] *Charakteristika Olomouckého kraje*. Regionální rozvoj [online]. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.regionálnírozvoj.cz/index.php/olomoucky-kraj.html>>
- [30] *Výroční zpráva 2013*. Olomoucký kraj [online]. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <<http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/3630/vz-2013.pdf>>
- [31] *Základní výsledky SLDB 2011*. ČSÚ [online]. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534412/cz071_komentar.pdf/be8ef8b6-d2a1-4b98-8847-fcd2099fa14e?version=1.0>